

« zurück blättern vor »

RAŃTUCH subst. m., ab 1525; auch *ramtuch*, *rantuch*. **1)** ‘Schal, Tuch aus Leinen, Leichentuch usw.’ – ‘szal, chusta z płótna, całun itp.’: 1525 ZapWar nr 2330, SPXVI *yakom ya nyewszyal [...] czterech ranthuchow ploczennych*. o 1533 TarDuch C7, SPXVI *Iezu kthorys z mafciami przescieradłem czyfstem y rańtuchem byles obwinion [w grobie]*. o (1533) 1973 Cervus B6 *Rica muliebre velum. Ruzzka, rantuch, podwika*. o 1588 Calep 422b, SPXVI *Flammeum – zolti rantuch iakowego uziwaią białęglowi po wefelu*. o (1650) 1971 J.A.Mor.Amintas 423 *Albo to mało? Kości, krwawe szlaki I rańtuch są to pewne śmierci znaki*. o 1655 Tw.Nad.Pask. 142 *Więc wzbudzić go koniecznie miękkimi chcąc słowy / I krwię w nim co utrzymać, rantuch zerwie z głowy*. o vor 1764 TR *rantuch żałobny*. o 1780 Włodek Sł, MAY *Rantuch – zastona na głowę niewieścią*. o (1825) 1898 Hof.Kl.Dziennik 47, DOR *Marysia wyszywa rańtuch bardzo ładny, na izabelowym muślinie*. o (1857) 1909 Łoz.Wal.Szlach.I 30, DOR *Kobiety (...) w kolorowych, aż na plecy spadających chustkach na głowie, śnieżnych płóciennych rańtuchach wokół szyi*. o [LBel.] 1863 Tyg.Illustr. 202, DOR *W poniedziałek panna młoda przywdziewa na zwyczajną chustkę – białą cienką płachtę, zwaną rańtuchem*. o [arch.] (1943) 1956 Kossak.Z.Krzyż. III-IV 503, DOR *Bogucha w zgrzebnych rańtuchach zawita po oczy, jak przystało wdowie, przedła*. – SPXVI, CN, DOR (daw.). **2)** ‘großes Tuch als Teil der Oberbekleidung; Mantel, der bis an die Knöchel reicht’ – ‘duża chusta używana jako okrycie wierzchnie; płaszcz sięgający kostek’: 1563 Radz.Genes.24 65, L *Wziąwszy rańtuch, przykryła się*. o 1628 Tward. Pochodnia C1r *wszyftkich przechodzi [[Pycha]] bucznopyfzным stroiem / Tyfiączna kita ze złotym zawoim / [...] Ognisty rantuch złotem przetykany / Uryanfkimi perty haftowany*. o 1655 Tw.Nad.Pask. 68 *Zaczyn nocy onej, / Nie spiąc namniej, w rantuchu gburki zawinionej / Wysła z bramy*. o 1681 Tward.Misc. 136, L *Poważne matrony w rańtuchach do ziemi ozdobnych*. o 1776 Dudz (nieposp.), MAY *Rańtuch – płażczyk białogłowski*. o (1825) 1944 Malczewski 344 *gdyby twoja matka [...] w swe rańtuchy nie skryła serc młodych kochanie; [...] nie zawarła tych związków z swych matron orszakiem*. o (†1826) 1970 Ossol.Wiecz. 38 *ów nieboszczyk wykapany ten sam, którego był zastrzelił [...] obłoniony od stóp do głów białym rańtuchem*. o (1843) 1949 Słowacki Książd I 730 *A jak dziecko [[spotka ciało] – to [...] u matki się rozplacze i pod rantuchem ukryje*. o †1849 Goł., Sw o (1858) 1900 Kaczk.Anunc.I 10, DOR *Miała (...) na sobie spódnice bitą w dziwnie jaskrawe i fantastyczne kwiaty, a do tego rańtuch z równie jaskrawymi szlakami, zarzucony przez plecy*. o †1876 Gac., Sw *Na lato zastępują pstruchy i burki tak zwane rańtuchy z cienkiego lnianego*

plótna. ○ (1912) 1978 Żer.W.rz. 8 *Śniło się [...] , że las [...] przed zlymi oczyma zastania wlochatem rańtuchem*. ○ [LBel.] †1910 Kon., SW *Lužno R. pasze biodra*. – MAÇZ, CN, TR, L, SWIL, SW, DOR (daw.) sowie BAN. ◇ **Var:** *ramtuch* subst. m., [hapax] †1849 Goł., SW – nur SW; *rantuch* subst. m., 1525 ZapWar nr 2330, SPXVI ○ [LBel.] 1780 Włodek Sł, MAY – SPXVI, CN, TR; *rańtuch* subst. m., 1533 TarDuch C7, SPXVI ○ [LBel.] †1910 Kon., SW ○ [arch.] (1935) 1956 Kossak Z.Krzyż. III-IV 503, DOR – SPXVI, MAÇZ, L, SWIL, SW, DOR (daw.) sowie BAN. ◇ **Etym:** nhd. *Regentuch* subst. n., ‘Tuch, das die Weiber wegen des Regens über sich decken’, GRI. ◇ **Der:** *rańtuszek* subst. m., 1560 Rej Wiz. 37, L ○ [LBel.] (†1861) 1880 Chodź. Pisma II 138, DOR, zuerst geb. MAÇZ; *ramtuszek* subst. m., zuerst geb. SW, nur für Inh. 2. ❖ Die Texte erlauben nicht immer eine Entscheidung, welches Kleidungsstück *rańtuch* bezeichnet. Im Beleg der Radziwiłł-Bibel von 1563, L entspricht *rańtuch* dem *pallium* der Vulgata (bei 1599 Wujek: *ptaszcz*). Leop[olita] Jes. 3, 21 übersetzt 1561 *palliola* der Vulgata mit *ptaszczyki*; bei Tward[owski] Pochodnia ist 1628 *rantuch* wohl ein vornehmer, mit Gold und Perlen bestickter Mantel; bei Tw[ardowski] Nad. Pask. ist es 1655 ein Kopftuch. Im 19.–20. Jh. bezeichnet *rantuch* / *rańtuch* das Kopftuch von Dorffrauen. Mehr Klarheit könnte nur eine detaillierte Untersuchung unter Benutzung der jeweiligen Ikonographie bringen. Die Etymologie *Regentuch* (wohl über **rentuch*, mit langem *e*) ist vorzuziehen, denn das deutsche Wort ist gut belegt (GRIMM), im Gegensatz zu *Reintuch* (Krajewska 1988). Die Variation *n* / *ń* tritt von 1533 an auf (der Beleg von 1525 stammt aus einer Handschrift und ist daher unsicher).

« zurück blättern vor »